

Reformy pre udržateľný rozvoj kultúry a kreatívneho priemyslu

Obsah

Úvod	3
Reforma nástrojov na podporu kultúrneho a kreatívneho priemyslu	4
Reforma štruktúry a kvality knižničnej siete	12
Reforma starostlivosti o zbierkové fondy pamäťových inštitúcií	23
Reforma starostlivosti o pamiatkový fond	28
Reforma plurality a dôveryhodnosti médií	34

Úvod

Podľa správy NBS o finančnej stabilite na Slovensku z mája 2020 bol pokles tržieb odvetvia umenia, zábavy a rekreácie v marci 2020 73 % a v apríli 2020 až 88 %¹. Aj novšia správa NBS z novembra 2020² na viacerých miestach označuje oblasť umenia, zábavy a rekreácie za citlivú, s rizikom krízy domácnosti, ak je jej člen živnostníkom a pracoval v tejto oblasti. Správa tiež upozorňuje na pokles úverov v tejto oblasti.

Navrhované reformy ponúkajú systematické riešenie dlhodobých problémov v oblasti kultúrnej politiky, ktoré boli kvôli nedostatku finančných prostriedkov odsúvané, neumožňovali rozvinúť plný potenciál kultúrneho a kreatívneho priemyslu (ďalej aj „KKP“) a spôsobovali neefektivity v implementácii kultúrnej politiky.

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (ďalej aj „MK SR“) pripravilo niekoľko reformných zámerov, s celkovou investičnou požiadavkou 246,5 mil. eur.

- **Reforma nástrojov na podporu kultúrneho a kreatívneho priemyslu – 61 mil. eur**
- **Reforma štruktúry a kvality knižničnej siete – 101 mil. eur**
- **Reforma starostlivosti o zbierkové fondy pamäťových inštitúcií – 75 mil. eur**
- **Reforma starostlivosti o pamiatkový fond – 6,5 mil. eur**
- **Reforma plurality a dôveryhodnosti médií – 3 mil. eur**

1 Správa NBS o finančnej stabilite, dostupná na: https://www.nbs.sk/_img/Documents/ZAKLNBS/PUBLIK/SFS/protected/SFS_052020.pdf (s. 54).

2 Správa NBS o finančnej stabilite, november 2020, dostupná na: <https://www.nbs.sk/sk/publikacie/sprava-o-financnej-stabilite>.

Reforma nástrojov na podporu kultúrneho a kreatívneho priemyslu

Reforma nástrojov na podporu kultúrneho a kreatívneho priemyslu

Zhrnutie

Oblasť verejnej politiky: politika podpory kultúry a kreatívneho priemyslu

Cieľom reformy je posilniť nástroje na podporu kultúry a kreatívneho priemyslu, a to v rozvoji nástrojov na podporu ľudí pôsobiacich v kultúrnom a kreatívnom priemysle, aby v budúcnosti vedel rýchlejšie a adresnejšie reagovať na negatívne ekonomické vplyvy, tiež v pokračovaní transformácie nezávislých dotačných fondov.

Reformy a investície:

Reforma 1: Reforma podpory kreatívneho priemyslu

1. Nový zákon reformujúci umelecké fondy
2. Legislatívna úprava pre vznik agentúry na podporu kultúrno-kreatívneho priemyslu
3. Zriadenie strešnej organizácie umelcov a iných profesionálov v KKP (ďalej aj „SO KKP“)
4. Zriadenie agentúry pre rozvoj kultúrno-kreatívneho priemyslu
5. Vznik platformy pre odbyt výrobkov tradičných remesiel

Reforma 2: Reforma dotačných mechanizmov v kultúre

6. Legislatívne zmeny pre reformu dotačných mechanizmov
7. Zriadenie nezávislého fondu na podporu kultúrneho dedičstva
8. Transformácia fondu na podporu kultúry národnostných menšín na širšie koncipovaný fond na podporu kultúry menšinových skupín

Investícia 1: Reforma podpory kreatívneho priemyslu

1. Zriadenie SO KKP
2. Zriadenie agentúry pre rozvoj kultúrno-kreatívneho priemyslu
3. Vznik platformy pre odbyt výrobkov tradičných remesiel

Investícia 2: Reforma dotačných mechanizmov v kultúre

4. Vytvorenie fondu na podporu kultúrneho dedičstva a jednorazová investičná podpora pre finančné nástroje
5. Transformácia fondu na podporu kultúry menšinových skupín

Odhadované náklady: **61 mil. eur**

Hlavné výzvy a ciele

a) Hlavné výzvy

Ekonomický šok v kultúrnom a kreatívnom priemysle, ktorý vyvolala pandémia COVID-19, znamenal výpadok príjmov tohto odvetvia v priemere až do 88 %³. Viaceré štáty OECD mali problémy pri efektívnom nastavovaní kompenzačných schém, ktoré mali pomôcť pri zvládnutí krízy.⁴ Slovensko malo pri nastavovaní kompenzačných schém taktiež problémy, ktoré pramenili z rôznorodého pracovno-právneho postavenia zamestnancov KKP, z heterogenosti existujúcich podporných mechanizmov a z legislatívnej a administratívnej nepripravenosti rezortu kultúry reagovať na nečakanú pandemickú situáciu. V tejto situácii sa ozýva aj značný tlak odbornej verejnosti KKP, ktorá sa dožaduje zvýšenej pozornosti a podpory vzhľadom na asymetrickú mieru, s akou dopadla pandémia práve na profesie a podniky KKP. Vyvrcholením tohto tlaku je výzva Európskeho parlamentu, aby sa cez Fond obnovy a odolnosti (tzv. plán obnovy) podporil aj odvetvia KKP v minimálnej miere 2 % z alokovanej obálky.⁵

Pojem kultúrny a kreatívny priemysel označuje činnosti vytvárajúce ekonomickú hodnotu na základe individuálneho tvorivého vkladu či umeleckého nadania postavenom na zhodnocovaní duševného vlastníctva, do ktorého možno zaradiť oblasti tvorivej činnosti ako architektúra, dizajn, film, hudba, výtvarné a divadelné umenie, literatúra, ale aj tvorba počítačových hier či reklama. Táto problematika však nezasahuje len oblasť kultúry a tvorivosti, ale aj mnohé odvetvia hospodárstva a zohráva kľúčovú úlohu v procese digitalizácie a globalizácie.

Dôležitosť kultúrneho a kreatívneho priemyslu na celom svete v posledných desaťročiach stúpa, čoho dôkazom je aj zapracovanie tejto problematiky do rôznych strategických dokumentov na lokálnej ako aj medzinárodnej úrovni. Podľa uznesenia Európskeho parlamentu z 12. mája 2011 o uvoľnení potenciálu kultúrneho a kreatívneho priemyslu poskytuje kultúrny a kreatívny priemysel v Európskej únii 5 miliónov pracovných miest a predstavuje 2,6% jej HDP.

Podľa Satelitného účtu kultúry a kreatívneho priemyslu SR⁶ podiel KKP na celkovom HDP mierne rastie – v roku 2011 predstavoval hodnotu 1,57 %, v roku 2017 hodnotu 1,64 %. Zamestnanosť v sektore KKP je na úrovni 33-tisíc zamestnancov v kultúrno-kreatívnom povolání (vyjadrené v FTE), čo tvorí 1,43 % na celkovej zamestnanosti.

V rámci dotačnej podpory v posledných rokoch došlo k veľkej zmene v rámci kultúrnej politiky na Slovensku – ku vznik nezávislých dotačných fondov. Dnes, okrem dotačnej schémy MK SR, svoju podporu poskytujú tri zákonom zriadené dotačné fondy, ktoré majú právnu formu verejnoprávnej inštitúcie – Audiovizuálny fond (AVF), Fond na podporu umenia (FPU) a Fond na podporu kultúrny národnostných menšín (KULTMINOR).

3 Údaj z prvej vlny pandémie dostupný v správe NBS o finančnej stabilite z mája 2020, dostupné na internete na: https://www.nbs.sk/_img/Documents/ZAKLNBS/PUBLIK/SFS/protected/SFS_052020.pdf (str. 54), pričom v správe NBS z novembra 2020 považuje NBS sektor „umenie, zábava a rekreácia“ za sektor najviac postihnutý krízou, dostupné na internete na: https://www.nbs.sk/_img/Documents/ZAKLNBS/PUBLIK/SFS/protected/SFS_112020.pdf (str. 63).

4 Culture shock: COVID-19 and the cultural and creative sectors dostupné na: <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/culture-shock-covid-19-and-the-cultural-and-creative-sectors-08d4geoe/>

5 Výzva európskeho parlamentu dostupná na: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0239_EN.pdf

6 Dostupná na: <https://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/umenie-a-kreativita/kulturny-a-kreativny-priemysel/satelitny-ucet-kulturny-a-kreativneho-priemyslu-sr/>.

Vznik týchto fondov priniesol pre podporu kultúry nepochybne výrazné pozitíva – rozšírila sa ponuka dotačných programov, proces pridelenia dotácií sa stal transparentnejším a kompetentnejším, vzrástol počet záujemcov o dotácie, zvýšila sa celková pridelená suma, ale aj podiel pridenej sumy z celkovej žiadanej.

V súčasnosti chýba fond na podporu obnovy pamiatkového fondu – aktuálne je táto podpora z verejných zdrojov realizovaná cez program Obnovme si svoj dom v rámci dotačnej schémy MK SR.

b) Ciele

Pri reforme podpory kreatívneho priemyslu ide o reformu umeleckých fondov, zriadenie agentúry pre rozvoj KKP a vznik platformy pre odbyť výrobkov tradičných remesiel. Cieľom týchto reforiem je zvýšiť odolnosť a konkurencieschopnosť KKP voči nečakaným ekonomickým šokom. Reforma nástrojov na podporu kultúrneho a kreatívneho priemyslu na Slovensku by mala vyriešiť tieto krátkodobé problémy, ale pomohla by vyriešiť aj niektoré dlhodobé štrukturálne problémy.

Cieľom reformy dotačných mechanizmov v kultúre je pokračovanie úspešnej kultúrnej politiky MK SR uplatňovaním tzv. arm's length princípu, ktoré spočíva v zriaďovaní nezávislých fondov na podporu kultúry a delimitácii finančných prostriedkov z úradu MK SR na nezávislé verejnoprávne inštitúcie. Podpora kultúrneho dedičstva a kultúry znevýhodnených skupín sú podstatné vecné celky, ktoré v súčasnosti ostali na úrade MK SR ako súčasť jeho dotačnej činnosti. Ich odčlenenie a zaradenie do existujúcich, resp. novo vzniknutých inštitúcií by prinieslo odpolitizovanie dotačnej činnosti, zvýšenie kvality odbornej debaty o kultúrnej politike a systematickejší rozvoj kultúry na Slovensku.

Deskripcia reforiem a investícií komponentu

Reforma 1: Reforma podpory kreatívneho priemyslu

1. Nový zákon reformujúci umelecké fondy

Pre transformáciu umeleckých fondov je potrebná nová právna úprava, ktorá nahradí pôvodný zákon zriaďujúci umelecké fondy (zákon SNR č. 13/1993 Z. z.). Legislatívnu reformu umeleckých fondov možno zabezpečiť cez vznik strešnej verejnej inštitúcie (jedna z alternatív); nový zákon by tak upravil aj fungovanie tejto inštitúcie ako právneho nástupcu umeleckých fondov.

2. Legislatívna úprava pre vznik agentúry na podporu kultúrno-kreatívneho priemyslu

Pre vznik agentúry na podporu kultúrno-kreatívneho priemyslu bude potrebné pripraviť jeho právny základ, ktorý bude definovať jej fungovanie.

3. Zriadenie SO KKP

Cieľom reformy umeleckých fondov je odstrániť duplicity a neefektivity v ich činnosti. Jedným z legitímnych riešení je ich spojením vytvoriť nezávislú strešnú verejnú inštitúciu umelcov a iných profesionálov v KKP, ktorá by bola oprávnená udeľovať štatút umelca; štatút by mohol byť prínosom

pri preukazovaní oprávnenosti napríklad pri vyplácaní sociálnej pomoci v krízových situáciách. Vytvoril by sa tým tiež rovnocenný (nediskriminačný) priestor pre viacero oblastí a profesií KKP, ktoré nespádajú do žiadneho zo súčasných umeleckých fondov. Okrem riešenia akútneho problému by takáto reforma vyriešila aj dlhodobú duplicitu umeleckých fondov, ktoré vykonávajú priamu grantovú podporu podobne ako nezávislé dotačné fondy, pri vyššom podiele alokácie na administratívu a rádovo nižšej vyplatenej podpore. V súčasnosti navyše vytvárajú umelecké fondy deformáciu na trhu KKP, pretože sú sčasti financované z podielu výnosov aktérov KKP, čo je nedostatočne kontrolované a nastavené tak, že v praxi ich niektorí aktéri odvádzajú, pričom iní aktéri o takejto povinnosti ani nevedia.

Súčasťou SO KKP by mal byť aj sociálny fond, ktorý môže priniesť pomoc v krízových situáciách pre celkový objem približne 40-tisíc ľudí, ktorí pracujú v niektorej z profesií KKP.

4. Zriadenie agentúry pre rozvoj kultúrno-kreatívneho priemyslu

Agentúra pre rozvoj kultúrno-kreatívneho priemyslu by primárne mala poskytovať finančné nástroje na podporu podnikateľov v KKP: (i) kreatívne vouchere na podporu podnikateľov v KKP a (ii) návratnú finančnú pomoc pre komerčných aktérov KKP, ktorí nemajú prístup ku klasickým úverovým nástrojom kvôli opatrnosti bankového sektora.

Vznik agentúry pre rozvoj KKP by prirodzene viedol k systémovému zberu dát o KKP a agentúra by tak mohla prespievať aj k debate o strategickom smerovaní slovenského KKP, podobne ako napríklad FPÚ poskytuje relevantné dáta a znalosti z oblasti nekomerčného živého umenia.

Reforma by mala viesť k udržaniu podielu KKP na celkovom HDP Slovenska na úrovni pred pandémiou COVID-19. Agentúra sa môže inšpirovať dobrou praxou iných inštitúcií pôsobiacich na Slovensku – napr. Creative Industry Košice, ktorá na lokálnej úrovni podporuje kreatívny priemysel cez vzdelávanie, výskum, networking a finančné nástroje.

5. Vznik platformy pre odbyt výrobkov tradičných remesiel

Vznik platformy pre odbyt výrobkov tradičných remesiel by mal vytvoriť funkčný a sebestačný informačný ekosystém odberateľských a dodávateľských vzťahov medzi producentmi a odberateľmi výrobkov tradičných remesiel, čo by malo v konečnom dôsledku prispieť k ochrane nehmotného kultúrneho dedičstva v oblasti tradičnej ľudovej výroby.

Reforma 2: Reforma dotačných mechanizmov v kultúre

6. Legislatívne zmeny pre reformu dotačných mechanizmov

Na vytvorenie nového nezávislého fondu na podporu kultúrneho dedičstva bude potrebné pripraviť a schváliť zákon, ktorý bude upravovať jeho vznik a fungovanie. Tiež bude potrebné upraviť legislatívu, ktorou sa transformuje súčasný Fond na podporu kultúry národnostných menšín na širšie koncipovaný fond na podporu kultúry menšinových skupín.

7. Zriadenie nezávislého fondu na podporu kultúrneho dedičstva

Vytvorením fondu na podporu kultúrneho dedičstva sa završí transformačný proces dotačnej politiky. Nezávislý verejnoprávny fond bude pokračovať v dotačnej podpore programu Obnovme si svoj

dom, ktorý je v súčasnosti v dotačnej schéme MK SR; súčasne bude poskytovať aj finančné nástroje – štátne záruky, zvýhodnené úvery a pod.

Zriadený fond na podporu kultúrneho dedičstva okrem väčšej transparentnosti a nezávislosti rozšíri ponuku podpory pre vlastníkov, bude stimulovať aj súkromné zdroje na obnovu pamiatok a bude viesť k znižovaniu pamiatkového dlhu (pamiatkový dlh iných vlastníkov než štátu je 4,6 mld. eur).

8. Transformácia fondu na podporu kultúry národnostných menšín na širšie koncipovaný fond na podporu kultúry menšinových skupín

Dotačný program Kultúra znevýhodnených skupín dotačnej schémy MK SR sa stane súčasťou zriadeného nezávislého Fondu na podporu kultúry národnostných menšín. Vznikne tak širšie koncipovaný fond na podporu kultúry menšinových skupín.

Transformovaný fond povedie k zvýšenej transparentnosti a nezávislosti v oblasti podpory kultúry národnostných menšín a znevýhodnených skupín obyvateľov Slovenskej republiky.

Investícia 1: Reforma podpory kreatívneho priemyslu

1. Zriadenie SO KKP

Investície budú potrebné na transformáciu súčasných umeleckých fondov v prípade zriadenia novej nástupníckej inštitúcie. Investície budú slúžiť na úvodnú fázu fungovania novej inštitúcie, kým sa nastaví mechanizmy na samofinancovanie inštitúcie, najmä od samotných členov. Investície budú tiež slúžiť na úvodné zriadenie sociálneho fondu inštitúcie.

2. Zriadenie agentúry pre rozvoj kultúrno-kreatívneho priemyslu

Investície budú slúžiť na zriadenie agentúry a vytvorenie prostriedkov pre poskytovanie finančných nástrojov -- pre kultúrno-kreatívne vouchre a jednorazové vytvorenie fondu pre návratnú finančnú pomoc vo forme finančných nástrojov.

3. Vznik platformy pre odbyt výrobkov tradičných remesiel

Investície budú slúžiť na vytvorenie informačného systému, ktorý vzájomne prepojí dodávateľov, výrobcov a odberateľov výrobkov tradičných umeleckých remesiel.

Investícia 2: Reforma dotačných mechanizmov v kultúre

4. Vytvorenie fondu na podporu kultúrneho dedičstva a jednorazová investičná injekcia na spustenie návratných finančných nástrojov

Vstupná investícia zabezpečí vznik fondu na podporu kultúrneho dedičstva a bude spočívať aj v jednorázovej investícii na vytvorenie obálky na spustenie návratných finančných nástrojov určených pre obnovu národných kultúrnych pamiatok.

5. Transformácia podpory kultúry menšinových skupín

Investície budú slúžiť na navýšenie verejných zdrojov na úvodné roky prevádzky transformovaného fondu.

Tabuľka 1 Zelená a digitálna dimenzia komponentu

Názov	Zelené ciele				Digitálne ciele	Prechodné výzvy	
	Klimatické označenie	Environmentálne označenie	Oblasť intervencie	DNSH		Zelené	Digitálne
Reforma 1: Nový zákon o umeleckých fondoch	0 %	0 %		Áno	0 %		
Reforma 2: Legislatívna úprava pre vznik agentúry na podporu kultúrno-kreatívneho priemyslu	0 %	0 %		Áno	0 %		
Reforma 3: Zriadenie SO KKP	0 %	0 %		Áno	40 %		
Reforma 4: Zriadenie agentúry pre rozvoj kultúrno-kreatívneho priemyslu	0 %	0 %		Áno	40 %		
Reforma 5: Vznik platformy pre odbyt výrobkov tradičných remesiel	0 %	0 %		Áno	100 %		
Reforma 6: Legislatívne zmeny pre reformu dotačných mechanizmov	0 %	0 %		Áno	0 %		
Reforma 7: Zriadenie nezávislého fondu na podporu kultúrneho dedičstva	0 %	0 %		Áno	0 %		
Reforma 8: Transformácia fondu na podporu kultúry národnostných menšín na širšie koncipovaný fond na podporu kultúry menšinových skupín	0 %	0 %		Áno	0 %		
Investícia 1: Zriadenie SO KKP	0 %	0 %		Áno	40 %		
Investícia 2: Zriadenie agentúry pre rozvoj kultúrno-kreatívneho priemyslu	0 %	0 %		Áno	0 %		
Investícia 3: Vznik platformy pre odbyt výrobkov tradičných remesiel	0 %	0 %		Áno	100 %		
Investícia 4: Vytvorenie fondu na podporu kultúrneho dedičstva a jednorazová investičná podpora pre finančné nástroje	0 %	0 %		Áno	0 %		
Investícia 5: Transformácia fondu na podporu kultúry menšinových skupín	0 %	0 %		Áno	0 %		

Mílniky, merateľné ukazovatele a načasovanie reforiem a investícií

Detailné reformné a investičné kroky sú vypracované v samostatnom dokumente.

Financie a náklady

Detailné odhady celkových nákladov sú vypracované v samostatnom dokumente. Prikladáme popis kvantifikácie odhadu celkových nákladov na jednotlivé investície.

Investícia 1: Reforma podpory kreatívneho priemyslu

1. Zriadenie SO KKP – 13 mil. eur

Investície budú potrebné na úvodné prevádzkové výdavky spojené s transformáciou súčasných fondov, kde odhadujeme potrebné zdroje na 0,6 mil. eur ročne na obdobie 2022-2026, čo spolu predstavuje 3 mil. eur. Vstupná investícia na vytvorenie sociálneho fondu by predstavovala 10 mil. eur.

2. Zriadenie agentúry pre rozvoj kultúrno-kreatívneho priemyslu – 25 mil. eur

Investície by slúžili na zriadenie mechanizmu kultúrno-kreatívnych voucherov (3 mil. eur ročne v období 2022-2026) a na jednorazovú finančnú injekciu na vytvorenie mechanizmu pre návratné finančné nástroje v KKP (10 mil. eur).

3. Vznik platformy pre odbyt výrobkov tradičných remesiel – 0,5 mil. eur

Investície budú spojené s vytvorením informačného systému, ktorý prepojí celý ekosystém dodávateľov, výrobcov a odberateľov.

Investícia 2: Reforma dotačných mechanizmov v kultúre

4. Vytvorenie fondu na podporu kultúrneho dedičstva a jednorazová investičná podpora pre finančné nástroje – 20 mil. eur

Investície budú potrebné na úvodné navýšenie finančných prostriedkov pre dotácie (2 mil. eur ročne v období 2022-2026) a vytvorenie fondu pre finančné nástroje (10 mil. eur).

5. Transformácia podpory kultúry menšinových skupín – 2,5 mil. eur

Investície budú potrebné na úvodné navýšenie finančných prostriedkov na dotácie (0,5 mil. eur ročne v období 2022-2026), celkovo 2,5 mil. eur.

Reforma štruktúry a kvality knižničnej siete

Reforma štruktúry a kvality knižničnej siete

Zhrnutie

Oblasť verejnej politiky: politika vzdelávania a celoživotného vzdelávania, knižničná politika

Cieľom reformy štruktúry a kvality knižničnej siete je odstrániť existujúce deformácie knižničnej siete a revitalizovať ponúkané knižničné služby tak, aby boli atraktívne pre občanov a zabezpečovali prístup obyvateľstva k informačným zdrojom a službám.

Reformy a investície:

Reforma 1: Riadenie reformy knižničnej politiky

1. Založenie reformného tímu zloženého z projektových manažérov, analytikov, architektov a knihovníkov

Reforma 2: Východiská knižničnej politiky

1. Zmena zákona o knižniciach
2. Vyhláška MK SR o nosnej knižničnej sieti

Investícia 1: Zmena riadenia knižničnej politiky

1. Posilnenie riadiacich kapacít v knižniciach
2. Vypracovanie pasportizácie
3. Vykonanie akreditácie a kontrola spĺňania knižničných štandardov

Investícia 2: Zvýšenie kvality služieb knižničnej siete

4. Rekonštrukcia nosnej knižničnej siete
5. Akvizícia knižničných jednotiek a elektronických databáz
6. Akvizícia bibliobusov
7. Zavedenie JKIS (jednotného knižnično-informačného systému)
8. Sprístupnenie fondu digitálnych KJ skrz knižnice nosnej siete

Odhadované náklady: **101 mil. eur**

Hlavné výzvy a ciele

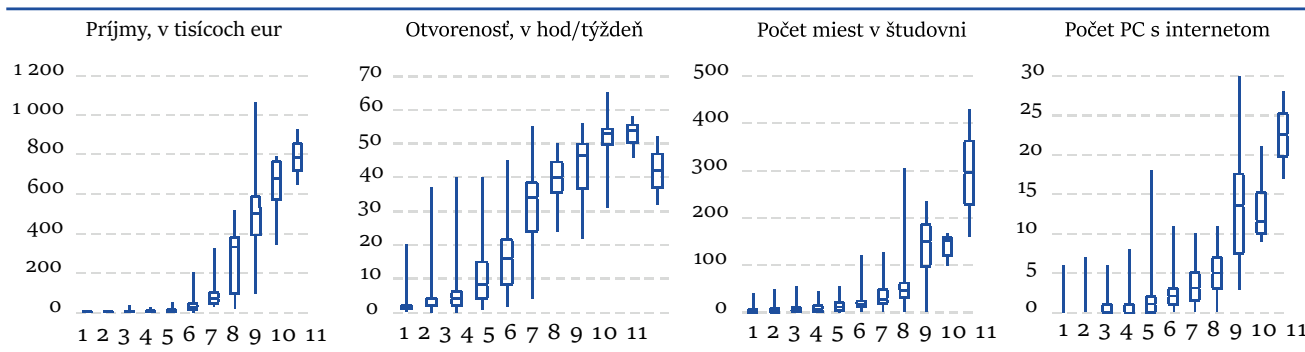
a) Hlavné výzvy

Slovenské knižnice sú málo využívané, pričom majú dôležitú úlohu v podpore informovanosti a celoživotného vzdelávania vďaka ich plošnej dostupnosti v regiónoch. V roku 2018 sme evidovali 451-tisíc registrovaných používateľov, čo predstavuje 8,3 % populácie, pričom v priemere EÚ patrí k registrovaným používateľom 17,8 % populácie. V počte výpožičiek na stotisíc obyvateľov je Slovensko v medzinárodnom porovnaní EÚ až na 15. mieste.

Slovensko má 31 knižníc na stotisíc obyvateľov, oproti priemerným 18 knižniciam v EÚ, čo robí zo Slovenska štát so siedmym najväčším počtom knižníc v Európe. Verejné finančné zdroje alokované na knižničnú politiku sú rozložené na širokú sieť prevažne malých obecných knižníc, ale tieto knižnice nespĺňajú knižničné štandardy stanovené MK SR a neponúkajú kvalitnejšie knižničné služby. Slovenská knižničná sieť síce pokrýva až 83 % občanov Slovenska, tieto knižnice majú však v priemere iba 1,23 zamestnanca, oproti 3,27 zamestnanca na knižnicu v EÚ.

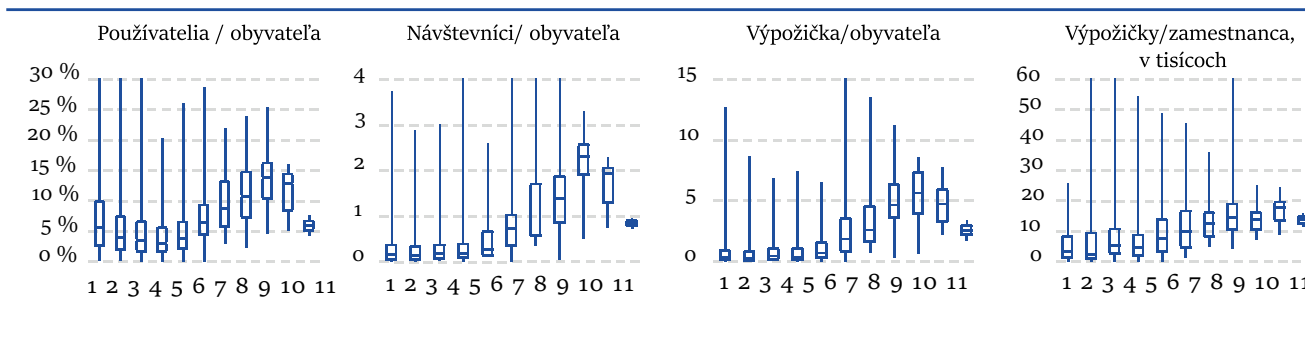
Dáta o spokojnosti občanov s knižničnými službami na Slovensku neexistujú, ale vstupné a výstupové indikátory naznačujú, že občania preferujú väčšie a vybavenejšie knižnice. Na Grafe 1 môžeme vidieť, že knižnice kategórie 6 (sídlo obce má do 10-tisíc obyvateľov) a menej majú medián ročných príjmov iba v desiatkach tisícoch eur. Tomu zodpovedajú aj otváracie hodiny, počet miest v študovni a ďalšie ponúkané služby knižníc v malých sídlach. Počet zaregistrovaných používateľov, návštevníkov a výpožičiek je vyšší v lepšie financovaných a väčších knižniciach, a to aj v prípade, že indikátory normujeme na počet obyvateľov sídla knižnice. Tieto výsledky možno pozorovať v Grafe 2 kde je vidieť, že výsledky majú tvar vlny, ktorá dosahuje svoje maximum vo väčších knižniciach primárne vo veľkostnej kategórii 9 (sídlo obce vo veľkosti medzi 40 a 60 tisíc obyvateľov).

Graf 1 Vstupné indikátory verejných knižníc, box ploty za rok 2018

Zdroj: Kult 10, IKP

Graf 2 Výstupové indikátory verejných knižníc, box ploty za rok 2018

Zdroj: Kult 10, IKP

Poznámka: Čísla na vodorovnej osi predstavujú veľkostné kategórie.

V súčasnosti nie je ustanovená nosná knižničná sieť na čele so Slovenskou národnou knižnicou, štátnymi vedeckými knižnicami a krajskými regionálnymi knižnicami. Ciele a úlohy jednotlivých typov knižníc v dostatočnej miere nereflektujú revolúciu v informačno-komunikačných prostriedkoch. Kým knižnice sa vo svete pretransformovali na viacúčelové komunitné centrá, ktoré poskytujú priestor na stretávanie sa a sociálne aktivity naprieč kultúrnymi, etnickými, generačnými a sociálnymi skupinami (Aabø & Audunson, R., 2012; Audunson, 2005), na Slovensku sa tak doteraz nestalo. Špecifickým príkladom historického vývoja sú štyri štátne vedecké knižnice, čo predstavuje vo svete netradičný knižničný formát.

Kvalitná a využívaná knižničná sieť je jedným z predpokladov pre kritické myslenie obyvateľstva. Podľa štúdie think tanku GLOBSEC je Slovensko spomedzi štátov V4 najviac náchylné na vieru v konšpiračné teórie. Až 53 % občanov verí, že svetové udalosti nie sú kontrolované zvolenými reprezentantmi, ale tajnými skupinami a takmer 40 % občanov Slovenska verí, že útok na dvojčiky z 11. septembra bol vykonaný americkou vládou.⁷

V čitateľskej gramotnosti študentov Slovensko zaostáva oproti priemeru OECD. V PISA testoch čitateľskej gramotnosti (2018) dosiahli 15-roční študenti skóre 458 bodov, priemer OECD je 487 bodov.⁸ Prístup ku knihám a knižničným službám vo verejných a školských knižniciach je pritom účinným nástrojom pre zvyšovanie čitateľskej gramotnosti (Krashen, Lee, S., & McQuillan, J., 2012; Kupetz, 1993), prevenciu sociálneho vylúčenia (Hull, 2003; Aabø & Audunson, R., 2012) a podporu informačnej gramotnosti (Homann, 2003). Pravidelné využívanie knižničných služieb tiež koreluje so sociálnym kapitálom v zmysle aktívneho zapojenia do diania v komunite (Johnson, 2010).

Problematickými z hľadiska poskytovania kvalitných knižničných služieb sa javia aj nedostatočná miera alokácie na akvizíciu knižničného fondu, nízka miera zapojenia knižníc do jednotného knižnično-informačného systému (ďalej aj „JKIS“) a nízka miera sprístupňovania výsledkov digitalizácie knižných jednotiek (ďalej aj „KJ“) pre širokú verejnosť.

Slovenské verejné knižnice by mali na akvizíciu knižničného fondu ročne vynaložiť o 1,8 až 5,5 mil. eur viac (Tabuľka 1). Veľká hustota knižničnej siete teda nespôsobuje iba neefektivitu, ale peniaze takto alokované chýbajú pri akvizíciách knižničného fondu, čo potom znižuje možnosť výberu titulov pre používateľov knižníc.

Tabuľka 1 Akvizičný dlh verejných knižníc, p. a. (tis. eur)

veľkosť sídla	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	Spolu
metodika												
MK SR ⁹	5	33	82	59	98	65	280	609	228	317	51	1 827
IFLA ¹⁰	105	339	739	405	534	430	705	1 231	321	602	61	5 472

Zdroj: Kult 10, IKP

7 Výsledky štúdie GLOBSEC sú dostupné na: <https://www.globsec.org/2019/02/27/which-slovaks-believe-in-conspiracy-theories/>.

8 Výsledky PISA testov dostupné na: <https://gpseducation.oecd.org>.

9 Vypočítané na základe metodického pokynu MK SR k určeniu štandardov pre verejné knižnice, ktoré stanovujú odporúčaný počet prírastkov knižničného fondu na obyvateľa sídla knižnice.

10 Vypočítané na základe odporúčania IFLA (International Federation of Library Associations), podľa ktorého by ročný počet prírastkov knižničného fondu mal predstavovať 7 % z celkového knižničného fondu.

Na Slovensku sa nepodarilo zaviesť funkčný a efektívny jednotný knižnično-informačný systém. V súčasnosti je v jednotnom knižnično-informačnom systéme zapojených iba 29 knižníc (14 verejných a 15 špecializovaných knižníc štátnych inštitúcií). Funkčný knižnično-informačný systém by pritom umožnil vytvorenie prepojeného knižničného fondu, ktorý by umožňoval knihovníkom a obyvateľom prístup k informáciám o celom knižničnom fonde Slovenskej republiky (resp. k fondu tých knižníc, ktoré sú zapojené). V roku 2018 sa prostredníctvom medziknižničného výpožičného systému medzi verejnými knižnicami vymenilo odhadom 8-tisíc knižničných jednotiek, čo predstavuje iba 0,06 % všetkých výpožičiek.

Digitalizácia kultúrneho dedičstva v oblasti knižničnej politiky síce viedla k veľkému množstvu zdigitalizovaných knižných jednotiek, problematické však ostáva sprístupňovanie výsledkov pre širokú a odbornú verejnosť. V rokoch 2012 až 2020 sa investovalo do digitalizácie knižničného fondu: za roky 2012 – 2015 stál spoločný projekt Slovenskej národnej knižnice (ďalej aj „SNK“) a Slovenského národného archívu 30 mil. eur¹¹ a na udržateľnosť len Digitálnej knižnice (SNK) v rokoch 2016 – 2020 bolo podľa revízie výdavkov na kultúru vynaložených 14,5 mil. eur. Z 1,6 mil. jednotiek zdigitalizovaných v SNK je na portáli Slovakiana sprístupnených verejnosti iba 1 %.¹² V ďalšom období je potrebné zabezpečiť údržbu už zdigitalizovaných knižných jednotiek, digitalizáciu ďalších prioritných knižných jednotiek, ako aj sprístupňovanie výsledkov digitalizácie pre širokú a odbornú verejnosť a odstránenie bariér sprístupňovania.

Problémom je aj výrazná decentralizácia knižničnej siete, z čoho plynie nejednotný výkon knižničnej politiky a slabá komunikácia medzi zriaďovateľmi knižníc na úrovni samospráv. Táto situácia vedie k tomu, že starostovia menších obcí financujú svoje malé a menej využívané knižnice, bez ohľadu na existenciu kvalitnejších knižníc v okolitých obciach. V kompromise medzi efektívnosťou knižničného systému a dostupnosťou je tak knižničná politika Slovenska výrazne naklonená na strane dostupnosti. Štát v súčasnosti nemá žiadne priame nástroje, pomocou ktorých by sa dalo efektívne intervenovať a nastaviť nosnú knižničnú sieť tak, aby bola efektívna, dostupná a aby poskytovala kvalitné knižničné služby.

b) Ciele

Cieľom reformy rozdrobenosti knižničnej siete je odstrániť existujúce deformácie knižničnej siete a revitalizovať ponúkané knižničné služby tak, aby boli atraktívne pre občanov a zabezpečovali prístup obyvateľstva k informačným zdrojom a službám. Reforma by mala byť založená na nasledovných nástrojoch:

Inštitucionálne a organizačné nástroje by mali nastaviť nosnú knižničnú sieť s jasne pomenovanou úlohou Slovenskej národnej knižnice, štátnych vedeckých knižníc, regionálnych, akademických a obecných knižníc. Nosná knižničná sieť by mala byť nastavená na základe kompromisu medzi dostupnosťou a efektívnosťou jednotlivých knižníc, pričom zaradenie konkrétnych knižníc do nosnej knižničnej siete by malo byť urobené na základe objektívnych kritérií. Cielový dôraz na knižnice nosnej knižničnej siete by mal koncentrovať všetky dostupné zdroje a tak dosiahnuť skokový nárast v kvalite knižničných služieb vybraných knižníc.

¹¹ Súhrnná výročná hodnotiaci správa OPIS za rok 2015 (STENGL, a.s.) je dostupná na: https://www.opis.gov.sk/data/files/6381_suhrnna-vyrocnna-hodnotiaca-sprava-za-rok-2015.pdf

¹² Záverečná správa revízie výdavkov na kultúru je dostupná na: <http://www.culture.gov.sk/ministerstvo/institut-kulturnej-politiky/-revizia-vydavkov-33c.html>.

Legislatívne nástroje by mali vyriešiť existujúce problémy ohľadom úlohy a vzťahov medzi jednotlivými druhmi knižníc, ohľadom neštandardne širokej aplikácie práva na povinný výtláčok a ohľadom sprístupňovania zdigitalizovaných kníh. Na tieto kroky bude potrebné novelizovať zákon o knižniciach a zákon o povinných výtláčkoch, prípadne aj autorský zákon.

Vecné nástroje by mali vyriešiť kvalitatívne zaostávanie ponúkaných knižničných služieb na Slovensku. Investície by mali prúdiť do rekonštrukcií budov a priestorov, na akvizíciu knižničných jednotiek, na zlepšenie poskytovaných služieb (bibliobusy, jednotný knižnično-informačný systém, sprístupňovanie výsledkov digitalizácie) a na zavedenie a dlhodobé udržiavanie výsledkov reforiem (posilnenie riadiacich a knihovníckych kapacít, pasportizácia knižničných budov a kontrola napĺňania knižničných štandardov).

Cieľ reformy rozdrobenosti knižničnej siete je komplementárny k národnému strategickému cieľu reformy vzdelávania. Nízka kvalita verejného vzdelávania je dlhodobo identifikovaná -- aj v národnom pláne reforiem -- ako jedna z najväčších prekážok modernizácie Slovenskej republiky a porazenia pasce stredného príjmu. Zvýšenie kvality knižničnej siete je však nevyhnutným predpokladom pre úspešnosť reformy vzdelávania, keďže prístup k informáciám a poznatkom je podmienkou sine qua non budovania vzdelanostnej spoločnosti. Udržateľný hospodársky rast Slovensko bez reformy vzdelávania nedosiahne a reforma vzdelávania nemôže byť úspešná bez reformy knižničnej siete.

Reforma rozdrobenosti knižničnej siete je aj v súlade s hlavnými iniciatívami „renovujme“ a „modernizujme“, ktoré identifikovala Európska komisia v rámci ročnej stratégie udržateľného rastu na rok 2021. Vzhľadom na značnú obálku alokovanú na renovácie budov knižničnej siete je daný komponent v súlade s iniciatívou renovujme (renovate), ktorej cieľom je zvýšiť energetickú efektívnosť zdvojnásobením miery renovácie do roku 2025. Zároveň týmto daný komponent podporí aj prioritu zelenej ekonomiky. Vzhľadom na časť obálky daného komponentu, ktorá podporí jednotný knižnično-informačný systém, ako aj sprístupňovanie digitálnych knižných jednotiek, je daný komponent aj v súlade s iniciatívou modernizujme (modernise), ktorej cieľom je zvýšiť mieru verejných služieb, ktoré sú digitálne, čím zároveň komponent podporí aj prioritu digitálnej ekonomiky.

Deskripcia reforiem a investícií komponentu

Reforma 1: Riadenie reformy knižničnej politiky

1. Založenie reformného tímu zloženého z projektových manažérov, analytikov, architektov a knihovníkov

Po odsúhlasení podpory reformy rozdrobenosti knižničnej siete by vznikol na MK SR reformný tím odborníkov, ktorí by vypracovali detaily reformnej koncepcie a ktorí by dohliadali na plnenie reformných zámerov. Tím by mal byť zložený z projektových manažérov, architektov, analytikov a knihovníkov. Odborníkov by mali dodať vecne príslušné inštitúcie, o. i. MK SR, SNK, štátne vedecké knižnice, Fond na podporu umenia, ako aj asociácie združujúce knihovníkov Slovenska.

Reforma 2: Východiská knižničnej politiky

1. Zmena zákona o knižniciach

Súčasťou reformy má byť aj zmena zákona o knižniciach, ktorá nanovo vymedzí vzťahy, práva a povinnosti Slovenskej národnej knižnice, štátnych vedeckých knižníc a verejných knižníc. Zmena zákona má anticipovať reformou plánované investície a vytvárať pre ne vhodné legislatívne prostredie. Zároveň má pripraviť legislatívne prostredie pre zavedenie nosnej knižničnej siete.

2. Vyhláška MK SR o nosnej knižničnej sieti

Vyhláška MK SR o nosnej knižničnej sieti má definovať objektívne kritéria, ktoré musí verejná knižnica spĺňať, ak chce byť súčasťou nosnej knižničnej siete. Kritériá majú vyvažovať dva protichodné princípy knižničnej politiky: princíp efektivity a konsolidácie zdrojov a kvality knižničných služieb na jednej strane, ako aj princíp dostupnosti knižničných služieb na strane druhej. Výsledkom aplikovania objektívnych kritérií má byť zoznam verejných knižníc, na ktoré bude MK SR ako ústredný orgán štátnej správy hľadiť ako na nosnú knižničnú sieť. Nosná knižničná sieť ma garantovať najvyšší štandard poskytovania knižničných služieb pre obyvateľov a na docelenie tohto stavu budú finančné benefity z reformy rozdrobenosti knižničnej siete čerpať iba knižnice nosnej knižničnej siete. Na udržanie výsledkov reformy bude potrebné aj po vyčerpaní zdrojov z fondu obnovy ponechať výhody pre knižnice, ktoré sú súčasťou nosnej knižničnej siete. Neznamená to, že sa štát stane zriaďovateľom verejných knižníc, ani to neznamená, že štát bude knižnice zriaďované samosprávou rušiť. Znamená to iba to, že štát si ponechá právo poskytovať niektoré vybrané výhody zo štátnej knižničnej politiky iba pre nosnú knižničnú sieť.

Investícia 1: Zmena riadenia knižničnej politiky

1. Posilnenie riadiacich kapacít v knižniciach

Na kvalitnú prípravu reforiem, najmä finančne náročných rekonštrukcií exteriéru a interiéru knižníc, je potrebné alokovať projektových manažérov, ktorí rekonštrukciu a rozvoj knižníc naplánujú a dohliadnu na jeho realizáciu. Rozvoj knižníc sa však nemusí týkať len rekonštrukcií, ale aj iných služieb vyplývajúcich z plnenia štandardov knižníc, ako napríklad rozvoj komunit, marketing knižnice a podobne. Reforma počíta v prvých rokoch realizácie reformy s jedným projektovým manažérom na každú knižnicu so sídlom nad 10-tisíc obyvateľov (celkovo 83 osôb).

2. Vypracovanie pasportizácie

Na správny výber knižníc určených na rekonštrukciu nestačí iba ich zaradenie do nosnej knižničnej siete (niektoré knižnice už rekonštrukciou prešli), ale je potrebné objektívne určenie stavu existujúcich budov a ich vnútorných priestorov. Pasportizácia by slúžila aj na vytipovanie najvhodnejšej miery rekonštrukcie, pričom reforma počíta s tým, že rozdielne knižnice budú potrebovať rozdielny zásah do exteriéru a interiéru. Reforma počíta s desiatimi odborníkmi na pasportizáciu v rokoch 2021 a 2022.

3. Vykonanie akreditácie a kontrola spĺňania knižničných štandardov

Aby mala reforma dlhodobo trvajúce dôsledky, je potrebné zostaviť tím odborníkov na knižničné štandardy, ktorí budú priamo v slovenských knižniciach kontrolovať stav plnenia knižničných štandardov, identifikovať nedostatky a poskytovať metodické poradenstvo. Reforma počíta s desiatimi odborníkmi na obdobie rokov 2021 – 2026.

Investícia 2: Zvýšenie kvality služieb knižničnej siete

1. Rekonštrukcia nosnej knižničnej siete

Investícia na rekonštrukciu nosnej knižničnej siete tvorí najväčšiu časť obálky na reformu rozdrobenosti knižničnej siete. Cieľom takejto alokácie je skokový posun v kvalite poskytovania knižničných služieb. Náklady na samotnú rekonštrukciu exteriéru a interiéru plánujeme na 70 mil. eur v rokoch 2022 -- 2026, pričom vychádzame z benchmarkov minulých rekonštrukcií na Slovensku a v Čechách, a predpokladáme, že zhruba štvrtina väčších knižníc (v sídlach nad 5-tisíc obyvateľov) by sa zapojila. Vzhľadom na skúsenosti Fondu na podporu umenia s financovaním rekonštrukcií knižníc a vzhľadom na použitie finančných prostriedkov do už existujúcich priestorov je zmysluplné očakávať, že finančné prostriedky sa podarí včasne použiť.

2. Akvizícia knižničných jednotiek a elektronických databáz

Ministerstvo kultúry SR dlhodobo eviduje nízke akvizície knižničných jednotiek, čoho dôsledkom je zastaraný knižný fond. Reforma počíta s navýšením prostriedkov na nákup knižničných jednotiek pre knižnice nosnej knižničnej siete v rokoch 2022 -- 2026 a so zakúpením prístupov do elektronických databáz.

3. Akvizícia bibliobusov

Dostupnosť knižničných služieb v izolovanejších častiach Slovenska je možno efektívnejšie zabezpečiť prevádzkovaním bibliobusov, ktoré môžu prinášať knihy do odľahlejších obcí. Takýmto spôsobom by sa zmiernili možné nečakané dôsledky z konsolidácie zdrojov do nosnej knižničnej siete. Reforma počíta so zakúpením a prevádzkou desiatich bibliobusov.

4. Zavedenie JKIS (jednotného knižnično-informačného systému)

Jednotný knižnično-informačný systém je nevyhnutnosťou pre efektívne fungujúcu knižničnú sieť, avšak na Slovensku sa ho zatiaľ nepodarilo zaviesť. Slovenská národná knižnica síce prevádzkuje jednotný systém KIS3G, ale je v ňom zapojených iba 29 knižníc (14 verejných a 15 špecializovaných knižníc štátnych inštitúcií) a viaceré knižnice vzhľadom na sťažnosti na kvalitu systému chcú z neho vystúpiť. Dôsledkom je aj to, že v roku 2018 sa prostredníctvom medziknižničného výpožičného systému medzi verejnými knižnicami vymenilo odhadom 8-tisíc knižničných jednotiek, čo predstavuje iba 0,06 % všetkých výpožičiek. Zefektívnenie knižnično-informačného systému by zredukovalo aj dosah akvizičného dlhu na občana, pretože v situácií, keď by knižnica nemala dopytovanú knihu v dispozícii, mohla by si ju vyhľadať vo fondoch iných knižníc a požiadať o prepožičanie. Účasť v JKIS by mala byť súčasťou zlatého štandardu každej knižnice v nosnej knižničnej sieti.

5. Sprístupnenie fondu digitálnych KJ cez knižnice nosnej siete

V rokoch 2012 -- 2020 bolo investovaných zhruba 65 mil. eur do digitalizácie knižničného fondu Slovenskej národnej knižnice. V ďalšom období je potrebné zabezpečiť údržbu už zdigitalizovaných knižných jednotiek, digitalizáciu ďalších prioritných knižných jednotiek a priorityne aj sprístupňovanie výsledkov digitalizácie pre širokú a odbornú verejnosť cez priamy prístup k digitálnym KJ v knižniciach nosnej knižničnej siete. Priamy prístup k digitálnym KJ by mal byť súčasťou zlatého štandardu každej knižnice v nosnej knižničnej sieti.

Tabuľka 1 Zelená a digitálna dimenzia komponentu

Názov	Zelené ciele				Digitálne ciele	Prechodné výzvy	
	Klimatické označenie	Environmentálne označenie	Oblasť intervencie	DNSH		Zelené	Digitálne
Reforma 1: Riadenie reformy knižničnej politiky	0 %	0 %		Áno	0 %		
Reforma 2.1: Zmena zákona o knižniciach	0 %	0 %		Áno	0 %		
Reforma 2.2: Vyhláška MK SR o nosnej knižničnej sieti	0 %	0 %		Áno	0 %		
Investícia 1.1: Posilnenie riadiacich kapacít v knižniciach	0 %	0 %		Áno	0 %		
Investícia 1.2: Vypracovanie pasportizácie	0 %	0 %		Áno	100 %		
Investícia 1.3: Vykonanie akreditácie a kontrola spĺňania knižničných štandardov	0 %	0 %		Áno	0 %		
Investícia 1.1: Rekonštrukcia nosnej knižničnej siete	100 %	40 %	026	Áno	0 %		
Investícia 1.2: Akvizícia knižničných jednotiek a elektronických databáz	0 %	0 %		Áno	40 %		
Investícia 1.3: Akvizícia bibliobusov	0 %	0 %		Áno	0 %		
Investícia 1.4: Zavedenie JKIS	0 %	0 %		Áno	40 %		
Investícia 1.5: Sprístupnenie fondu digitálnych KJ skrz knižnice nosnej siete	0 %	0 %		Áno	100 %		

Míľníky, merateľné ukazovatele a načasovanie reforiem a investícií

Detailné reformné a investičné kroky sú vypracované v samostatnom dokumente.

Financie a náklady

Detailné odhady celkových nákladov sú vypracované v samostatnom dokumente. Prikladáme popis kvantifikácie odhadu celkových nákladov na jednotlivé investície.

Investícia 1: Zmena riadenia knižničnej politiky

1. Posilnenie riadiacich kapacít v knižniciach – odhad celkových nákladov: 7 mil. eur

Odhad je vypočítaný na základe predpokladaného dopytu po 83 projektových manažéroch v celkovom časovom fonde 12 mesiacov v rokoch 2022 -- 2023 a 6 mesiacov v rokoch 2024 -- 2026. Vyššiu intenzitu práce očakávame v prvých rokoch reformy, pričom počet potrebných projektových manažérov je odhadovaný na základe odhadu veľkosti nosnej knižničnej siete. Priemerná výška kompenzácie je nastavená na úrovni 2100 eur.

2. Vypracovanie pasportizácie – odhad celkových nákladov: 0,8 mil. eur

Odhad je vypočítaný na základe predpokladaného dopytu po desiatich odborníkoch na pasportizáciu v rokoch 2021 -- 2022. Priemerná výška kompenzácie je nastavená na úrovni 3100 eur.

3. Vykonanie akreditácie a kontrola spĺňania knižničných štandardov – odhad celkových nákladov: 2,4 mil. eur

Odhad je vypočítaný na základe predpokladaného dopytu po desiatich odborníkoch na kontrolovanie napĺňania knižničných štandardov po dobu 6 rokov. Priemerná výška kompenzácie je nastavená na úrovni 3100 eur.

Investícia 2: Zvýšenie kvality služieb knižničnej siete

1. Rekonštrukcia nosnej knižničnej siete – odhad celkových nákladov: 70 mil. eur

Odhad celkových nákladov na rekonštrukciu je vypočítaný na základe predpokladu, že zhruba štvrtina knižníc so sídlom v obciach nad 5000 obyvateľov sa stanú súčasťou nosnej knižničnej siete a budú aj rekonštruované prostredníctvom financií získaných cez reformu rozdrobenosti knižničnej siete. Náklady na rekonštrukciu jednej knižnice boli vypočítané pomocou použitia benchmarkov zrealizovaných rekonštrukcií na Slovensku a v Čechách, pričom boli brané do úvahy odlišné veľkosti knižníc.

2. Akvizícia knižničných jednotiek a elektronických databáz – odhad celkových nákladov: 11 mil. eur

Odhad celkových nákladov na nákup knižničných jednotiek bol vypočítaný na základe strednej hodnoty ročného akvizičného dlhu, ktorý vyplýva z výsledkov revízie výdavkov na kultúru, kde bol akvizičný dlh vypočítaný na základe slovenských benchmarkov a benchmarkov IFLA. Daná investícia počítá s anuláciou akvizičného dlhu v rokoch 2022 -- 2026.

3. Akvizícia bibliobusov – odhad celkových nákladov: 3,3 mil. eur

Náklady na túto investíciu sú odhadnuté na základe hodnoty kúpy 10 bibliobusov v roku 2022 a na základe nákladov na ich údržbu v rokoch 2023 -- 2026 podľa v súčasnosti už existujúcich bibliobusov.

4. Zavedenie JKIS – odhad celkových nákladov: 1,8 mil. eur

Náklady na nákup hromadnej licencie na JKIS je odhadovaný na úrovni 1 mil. eur v roku 2022 a údržba je odhadovaná na 0,2 mil. eur ročne v rokoch 2023 -- 2026.

5. Sprístupnenie fondu digitálnych KJ cez knižnice nosnej siete – odhad celkových nákladov: 5 mil. eur

Náklady súvisiace s plošným prístupom digitálnych KJ v knižniciach nosnej knižničnej siete sú odhadované na 1 mil. eur ročne počas obdobia 2022 -- 2026.

Reforma starostlivosti o zbierkové fondy pamäťových inštitúcií

Reforma starostlivosti o zbierkové fondy pamäťových inštitúcií

Zhrnutie

Oblasť verejnej politiky: politika ochrany kultúrneho dedičstva

Cieľom reformy je zmeniť spôsob prístupu k ochrane zbierkových predmetov pamäťových inštitúcií formou využívania zdieľaných centrálnych depozitárov, ktoré zvýšia kvalitu ich ochrany a práce s nimi.

Reformy a investície:

Reforma: Reforma starostlivosti o zbierkové fondy pamäťových inštitúcií

Investícia:

1. Vybudovanie zdieľaných depozitárov pre múzeá, galérie a knižnice
2. Vybudovanie centrálného depozitára pre RTVS

Odhadované náklady: **75 mil. eur**

Hlavné výzvy a ciele

a) Hlavné výzvy

Informácie o stave zbierkových predmetov nie sú úplné, ale v súčasnosti vieme povedať, že ohrozených je 43 % zbierkových predmetov v štátnych múzeách. Z celkového počtu 43 depozitárov štátnych múzeí je 28 v stave nevyhovujúcom pre ochranu zbierkových predmetov. Týmto je ohrozených okolo 4,5 milióna zbierkových predmetov.¹³

Nevyhovujúci stav depozitárov vedie k postupnej a nezvratnej degradácii kultúrneho dedičstva. Väčšina depozitárov sa nachádza v miestnostiach, ktoré na to neboli primárne určené. Najčastejšie ide o priestory v národných kultúrnych pamiatkach, kde sídlia aj samotné inštitúcie. Tieto priestory sú dispozične nevhodné, s nedostatočne regulovanou teplotou a vlhkosťou, pričom sú energeticky veľmi náročné. Nevyhovujúci stav depozitárov sa týka múzeí, galérií, ako aj knižničných fondov verejných knižníc. Neriešenie tejto situácie povedie v budúcnosti buď k degradácií kultúrneho dedičstva, alebo k vyvolaniu zvýšených nákladov na reštaurátorskú záchranu zbierkových predmetov.

Rozhlas a televízia Slovenska (ďalej aj „RTVS“) spravuje svoje fondy, ktoré predstavujú národné audiovizuálne dedičstvo, v rozsahu viac ako 19 000 bežných metrov archívnych dokumentov a nosičov (ďalších 2 850 bežných metrov archívneho materiálu v regionálnych štúdiách v Banskej Bystrici a Košiciach) na ploche zhruba 11 000 m² v 86 miestnostiach v rôznych budovách v štyroch areáloch.¹⁴ Archív RTVS vznikol v roku 2012 spojením archívov Slovenskej televízie a Slovenského rozhlasu. Časť archívnych zbierok je uchovávaná v regionálnych pracoviskách v Banskej Bystrici a Košiciach. Archívy RTVS uchovávajú rozličné typy archívnych nosičov (písomné dokumenty, fotodokumentácia, zvukové magnetické pásy, staršie magnetické zvukovo-obrazové nosiče, novšie zvukovo-obrazové nosiče, filmové pásy, gramofónové platne a CD).

Veľká časť týchto depotov neplní svoju funkciu v takom rozsahu, aby zabezpečovali optimálne podmienky archivácie, časť dokonca pretrvávajúcimi nevhodnými podmienkami spôsobuje degradáciu archívnych nosičov. Len časť priestorov bola určená, resp. prebudovaná na účel dlhodobého uchovávania archívnych dokumentov. Časť fondov je uložená v priestoroch, ktoré na to neboli pôvodne určené a časť nie je vhodne technologicky, materiálne alebo priestorovo vybavená.

b) Ciele

Cieľom reformy starostlivosti o zbierkové fondy pamäťových inštitúcií je celková zmena spôsobu deponovania zbierkových predmetov. Optimálnym riešením je vytvorenie nových, zdieľaných depozitárov, ktoré budú modernými, energeticky pasívnymi budovami v súlade s politikou zelených budov; budú vhodne dispozične riešené, so zabezpečením najprísnejších kritérií ochrany zbierkových predmetov. Budú modernými, energeticky pasívnymi budovami v súlade s politikou zelených budov; budú vhodne dispozične riešené, so zabezpečením najprísnejších kritérií ochrany zbierkových predmetov. Budú ich môcť využívať rôzne múzeá, galérie

¹³ Muzeologický kabinet SNM, 2018. Výročné správy o činnosti múzeí na Slovensku. Dostupné na: https://www.snm.sk/swift_data/source/odborna_verejnost/vyroczne_spravy_muzei_sr/vs_muzea_sr2017.pdf

¹⁴ Vychádzame z interných materiálov RTVS.

a knižnice, zriadené štátom alebo samosprávou. Ich súčasťou budú odborné pracoviská pre ošetrovanie zbierkových predmetov – reštaurátorské, konzervačné, preparátorské a digitalizačné pracoviská. Uvoľnia sa priestory súčasných depozitárov, ktoré bude možné využívať buď pre zamestnancov týchto inštitúcií, alebo bude možné ich prispôbiť pre využívanie verejnosťou (nové expozičné a výstavné priestory, vedecko-popularizačné pracoviská, detské kútiky, priestory pre návštevnícke zázemie).

Deskripcia reforiem a investícií komponentu

Reforma starostlivosti o zbierkové fondy pamäťových inštitúcií

Zdieľané alebo centrálné depozitáre vyriešia súčasné nedostatky starostlivosti o zbierkové predmety. Zdieľané depozitáre budú modernými, energeticky pasívnymi budovami v súlade s politikou zelených budov; budú vhodne dispozične riešené, so zabezpečením najprísnejších kritérií ochrany zbierkových predmetov. Súčasne sa uvoľnia priestory súčasných depozitárov, ktoré bude možné využívať buď pre zamestnancov týchto inštitúcií, alebo ich bude možné prispôbiť na využívanie verejnosťou (výstavné priestory, vedecko-popularizačné pracoviská, detské kútiky, návštevnícke zázemie).

Investícia:

1. Vybudovanie zdieľaných depozitárov pre múzeá, galérie a knižnice

Investícia by spočívala vo vybudovaní troch zdieľaných depozitárov, ktoré by umožnili uchovanie zbierkových predmetov múzeí, galérií a knižníc, v zriaďovateľskej pôsobnosti štátu aj samospráv. Budovy by mali optimálnu priestorovú a procesnú dispozíciu, spĺňali by reprezentatívnu funkciu aj s možnosťou zriadiť ich ako otvorený depozitár, priniesli by časovú, priestorovú a finančnú úsporu, centralizácia depozitárov by priniesla efektívnejšiu správu a kvalitnejšie prostredie.

2. Vybudovanie centrálného depozitára pre RTVS

RTVS disponuje projektom na vytvorenie nového centrálného depozitára, ktorý by predstavoval modernú, nízkoenergetickú budovu so zreteľom na zelenú politiku, s ideálnymi podmienkami pre dlhodobé uskladnenie s minimalizáciou vplyvu degradačných faktorov.

Tabuľka 1 Zelená a digitálna dimenzia komponentu

Názov	Zelené ciele				Digitálne ciele	Prechodné výzvy	
	Klimatické označenie	Environmentálne označenie	Oblasť intervencie	DNSH		Zelené	Digitálne
Reforma 1: Výstavba zdieľaných depozitárov pre pamäťové a fondové inštitúcie a pre audiovizuálne dedičstvo	o %	o %		Áno	o %		
Investícia 1: Vybudovanie zdieľaných depozitárov pre múzeá, galérie a knižnice	o %	o %		Áno	o %		
Investícia 2: Vybudovanie centrálného depozitára pre RTVS	o %	o %		Áno	o %		

Míľniky, merateľné ukazovatele a načasovanie reforiem a investícií

Detailné reformné a investičné kroky sú vypracované v samostatnom dokumente.

Financie a náklady

Detailné odhady celkových nákladov sú vypracované v samostatnom dokumente. Prikladáme popis kvantifikácie odhadu celkových nákladov na jednotlivé investície.

Investícia: Reforma starostlivosti o zbierkové fondy pamäťových inštitúcií

1. Vybudovanie zdieľaných depozitárov pre múzeá, galérie a knižnice – 60 mil. eur

Investície budú slúžiť na vybudovanie troch zdieľaných depozitárov, náklady sú odhadnuté na základe celkových nákladov výstavby centrálného depozitára Umelecko-priemyselného múzea v Prahe.

2. Vybudovanie centrálného depozitára pre RTVS – 15 mil. eur

Investície vychádzajú z odhadu podľa návrhu na výstavbu centrálného depozitára RTVS.

Reforma starostlivosti o pamiatkový fond

Reforma starostlivosti o pamiatkový fond

Zhrnutie

Oblasť verejnej politiky: efektívna verejná správa, pamiatková politika

Cieľom reformy starostlivosti o pamiatkový fond je zvýšiť predvídateľnosť rozhodnutí Pamiatkového úradu Slovenskej republiky (PÚ SR), čím sa podporí rozvoj komerčného trhu s nehnuteľnými pamiatkami a zároveň zvýšiť systematickosť rekonštrukcií pamiatok v štátnom vlastníctve.

Reformy a investície:

Reforma 1: Zvýšenie transparentnosti a zefektívnenie rozhodnutí PÚ SR

Vypracovanie nasledovných metodík a ich zavedenie do praxe:

- a) Metodika klasifikácie pamiatkového fondu, ktorá bude umožňovať rôzne stupne prísnosti starostlivosti o pamiatku
- b) Metodika princípov rozhodovania PÚ SR vo veciach stavebno-technického zásahu
- c) Metodika výpočtu navýšenia nákladov zásahu do pamiatky z dôvodu rozhodnutia PÚ SR

Reforma 2: Pasportizácia pamiatok v štátnom vlastníctve

Odhadované náklady: **6,5 mil. eur**

Hlavné výzvy a ciele

a) Hlavné výzvy

Slovenský fond nehnuteľných kultúrnych pamiatok sa nenachádza v dobrom stave. Pri štvrtine z nich hrozí, že dôjde k nenapraviteľnému poškodeniu, pričom na kompletnú sanáciu pamiatkového fondu je potrebných odhadom 5,4 mld. eur. Približne 75 % slovenských nehnuteľných pamiatok sa nachádza v dobrom alebo vyhovujúcom stavebno-technickom stave, zvyšných 25 % fondu sa naopak nachádza v narušenom alebo až dezolátnom stavebno-technickom stave. Najväčší finančný dlh voči pamiatkovému fondu na úrovni 2,2 mld. eur má súkromný sektor. Menší dlh odhadujeme pre územnú samosprávu (1,3 mld. eur), cirkvi (1,1 mld. eur) a štát (0,8 mld. eur). Z hľadiska veľkosti pamiatkového dlhu je teda najzávažnejší dlh súkromných vlastníkov voči svojim pamiatkam. Z hľadiska významnosti pamiatok možno očakávať, že najdôležitejšie pamiatky sa nachádzajú v štátnom vlastníctve.

Jednou z príčin zlého stavu pamiatkového fondu Slovenska je dlhodobý nezáujem verejnosti o pamiatkový fond, ako aj zlý vzťah samotných vlastníkov pamiatok k svojmu majetku. Verejnosť nemá dostatočne veľa pozitívnych skúseností s návštevou pamiatok, ktoré by boli zaujímavým spôsobom integrované do kultúrneho, spoločenského alebo iného ekonomického diania v regiónoch. Zároveň vlastníci pamiatok považujú svoje povinnosti v súvislosti s pamiatkovou ochranou za neprimeranú administratívnu a ekonomickú záťaž. Podľa Stratégie ochrany pamiatkového fondu platí, že každým rokom rastie odpor občanov voči tomu, aby historické nehnuteľnosti v ich vlastníctve boli vyhlasované za pamiatky.

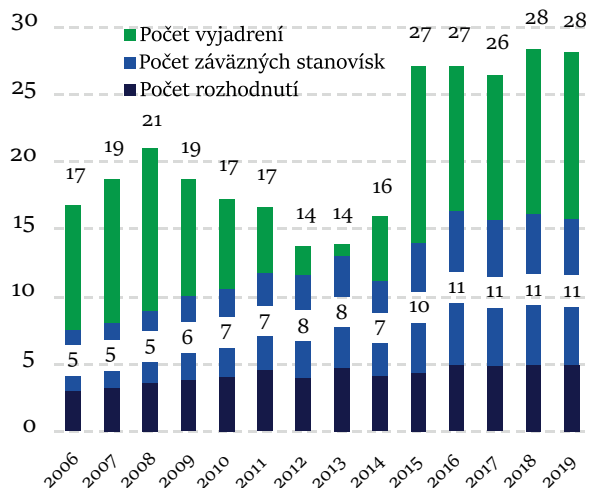
Zo zahraničia pritom vieme, že pamiatkový fond nemusí byť len zdrojom zvýšenej ekonomickej a administratívnej záťaže, ale aj zdrojom tvorby kultúrne významných celospoločenských benefitov a finančných ziskov. Na zahraničných trhoch s nehnuteľnosťami je súkromný sektor dokonca ochotný zaplatiť vyššiu cenu za inak porovnateľný objekt, ktorý je pamiatkou (Rypkema, 2012). To sa dá vysvetliť jednak komparatívne vyššou prestížou vlastníctva pamiatky, ale aj existenciou vhodného legislatívneho a ekonomického rámca pamiatkovej politiky v zahraničí.

Jedným z dôvodov, prečo slovenská pamiatková politika zaostáva za zahraničím, je slabá transparentnosť rozhodovacích procesov Pamiatkového úradu Slovenskej republiky (ďalej aj „PÚ SR“), čo môže verejnosť vyhodnocovať ako neobjektívitu, či svojvôľu v rozhodovaní. Je preto potrebné vypracovať a zverejniť sadu objektívnych pravidiel a princípov, ktoré budú pre rozhodovací proces PÚ SR záväznú, čím sa zvýši transparentnosť rozhodovacieho procesu PÚ SR. Následne budú môcť vlastníci pamiatok lepšie anticipovať rozhodnutia PÚ SR, čím sa umožní projektové a finančné plánovanie nakladania s nehnuteľnosťou, čo je nevyhnutným predpokladom pre rozvoj komerčného trhu s pamiatkami. Pritom rozvoj komerčného trhu s pamiatkami a prísun súkromného kapitálu je jediným spôsobom, ako sa dá pamiatkový fond zachrániť vzhľadom na jeho súčasný stav a obmedzenosť verejného rozpočtu. Zverejnenie objektívnych pravidiel a princípov rozhodovania by taktiež malo mať vplyv na zmiernenie pocitov zo strany vlastníkov pamiatok, že nie sú zohľadňované ich vlastnícke práva.

PÚ SR čelí výraznému zvýšeniu množstva práce, ktoré musí zo zákona vykonávať, a preto nemá personálne a finančné možnosti venovať sa systematickej tvorbe objektívnych pravidiel a princípov pamiatkovej politiky. Najmä v prípade množstva vydaných záväzných stanovísk, ktoré sú spolu s rozhodnutiami právne záväznú, možno v rokoch 2006 – 2019 pozorovať viac ako zdvojnásobenie množstva práce (Graf 1). Väčšinu svojho času (58 %) trávi PÚ SR vypracovávaním

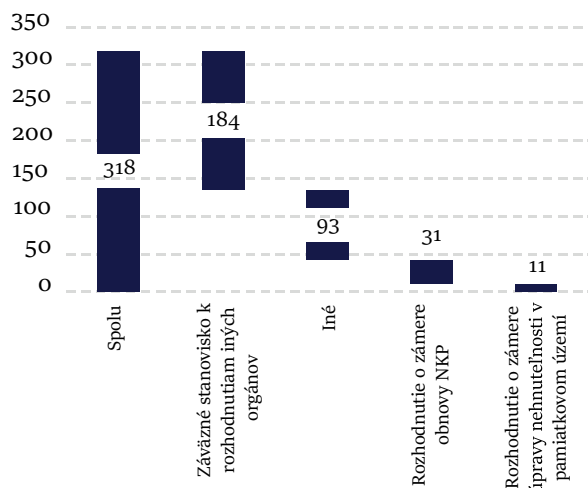
záväzných stanovísk k rozhodnutiam iných orgánov (napríklad stavebných úradov) (Graf 2).

Graf 1 Vývoj množstva práce PÚ SR, v tisícoch

Zdroj: PÚ SR

Graf 2 Alokácia časofondu PÚ SR, v tisícoch hodín

Zdroj: PÚ SR

Štát nejde pri starostlivosti o pamiatky vo svojom vlastníctve príkladom, keďže výber pamiatok, ktoré majú byť rekonštruované z verejných zdrojov, nie je podrobený systematickým výberom na základe objektívnych kritérií. Častejšia býva alokácia na základe politických preferencií, či na základe naliehavosti havarijných stavov, ktoré môžu následne viesť k povrchnej náprave a bez vykonania dôsledného pamiatkového výskumu aj k poškodeniu pamiatky, resp. k nevyriešeniu pravej príčiny stavebno-technického problému. Na zmenu tohto prístupu je však potrebné vykonať dôslednú pasportizáciu všetkých pamiatok v štátnom vlastníctve, na čo PÚ SR pri súčasnej vyťaženej taktike nemá finančné ani personálne zdroje.

b) Ciele

Cieľom reformy starostlivosti o pamiatkový fond je zvýšiť predvídateľnosť rozhodnutí PÚ SR, čím sa podporí rozvoj komerčného trhu s nehnuteľnými pamiatkami a zároveň zvýšiť systematickosť rekonštrukcií pamiatok v štátnom vlastníctve.

Cieľ reformy starostlivosti o pamiatkový fond je komplementárny k národnému cieľu zvyšovania efektivity verejnej správy a zároveň komplementárny k všeobecnému cieľu plánu obnovy podporovať hospodársky rast. Reforma smeruje k tomu, aby súkromný kapitál v omnoho väčšej miere využíval pri svojom podnikaní potenciál pamiatkového fondu, čím by sa stimuloval stavebný trh, ktorý je tradične v útlme počas ekonomickej krízy. Zároveň smeruje k zefektívneniu verejnej správy v prístupe PÚ SR k súkromným vlastníkom pamiatok a zároveň v prístupe k rozhodnutiam o rekonštrukciách pamiatkového fondu v štátnom vlastníctve.

Deskripcia reforiem a investícií komponentu

Reforma 1: Zvýšenie transparentnosti a zefektívnenie rozhodnutí PÚ SR

Daný reformný krok spočíva vo vytvorení a zverejnení troch metodík, ktoré stanovujú objektívne pravidlá a princípy rozhodovania PÚ SR. Implementácia týchto metodík do praxe má zvýšiť trans-

parentnosť a rýchlosť rozhodovacích procesov PÚ SR a má zvýšiť aj akceptovateľnosť rozhodnutí PÚ SR verejnosťou. Metodiky sa majú týkať nasledovných oblastí:

- a) Metodika klasifikácie pamiatkového fondu, ktorá bude umožňovať rôzne stupne prísnosti starostlivosti o pamiatku;
- b) Metodika princípov rozhodovania PÚ SR vo veciach stavebno-technického zásahu;
- c) Metodika výpočtu navýšenia nákladov zásahu do pamiatky z dôvodu rozhodnutia PÚ SR.

Reforma 2: Pasportizácia pamiatok v štátnom vlastníctve

Daný reformný krok spočíva vo vykonaní pasportizácie všetkých relevantných pamiatkových objektov, ktoré sú vo vlastníctve štátu. Ich počet odhadujeme na 1000 – 1500 pamiatkových objektov. Pasportizáciu má vykonať ad hoc tím (zložený z architektov, pamiatkarov a projektantov), ktorý by pozostával z desiatich koordinovaných skupín, každá v množstve piatich ľudí. Týchto 10 skupín by mohlo paralelne vykonávať pasportizáciu v rôznych regiónoch Slovenska. Výsledkom pasportizácie každej pamiatky by mala byť štandardizovaná základná diagnostika stavebno-technického stavu pamiatky. Súhrnný výsledok pasportizácie má poskytnúť decíznej sfére objektívne informácie o stave pamiatok v štátnom vlastníctve, čo má uľahčiť alokáciu verejných finančných prostriedkov.

Tabuľka 1 Zelená a digitálna dimenzia komponentu

Názov	Zelené ciele				Digitálne ciele	Prechodné výzvy	
	Klimatické označenie	Environmentálne označenie	Oblasť intervencie	DNSH		Zelené	Digitálne
Reforma 1: Zvýšenie transparentnosti a zefektívnenie rozhodnutí PÚ SR	0 %	0 %		Áno	0 %		
Reforma 2: Pasportizácia pamiatok v štátnom vlastníctve	0 %	0 %		Áno	0 %		
Investícia 2: Vybudovanie centrálného depozitára pre RTVS	0 %	0 %		Áno	0 %		

Mílniky, merateľné ukazovatele a načasovanie reforiem a investícií

Detailné reformné a investičné kroky sú vypracované v osobitnom dokumente.

Financie a náklady

Detailné odhady celkových nákladov sú vypracované v samostatnom dokumente.

Reforma 1: Zvýšenie transparentnosti a zefektívnenie rozhodnutí PÚ SR

Náklady na reformu zvýšenia transparentnosti a zefektívnenie rozhodnutí PÚ SR sú odhadnuté na základe predpokladu potreby 30 metodíkov, desiati pre vypracovanie každej z metodík. Reforma počíta s fázou vypracovania metodík v období rokov 2022 – 2023. V nákladoch sú započítané mzdy a odvody na základe benchmarku ceny práce odborníka v oblasti ochrany pamiatkového fondu.

Reforma 2: Pasportizácia pamiatok v štátnom vlastníctve

Náklady na vykonanie pasportizácie pamiatok v štátnom vlastníctve sú odhadnuté na základe predpokladu potreby 50 ľudí, zaradených v desiatich tímoch, pričom každý tím by mal obsahovať minimálne troch odborníkov na pamiatkovú ochranu a dvoch dodatočných brigádnikov, resp. študentov. V nákladoch sú zahrnuté aj predpokladané cestovné náklady a náklady na zakúpenie softvérových licencií. Trvanie pasportizácie sa odhaduje na dva roky. V prvom roku očakávame vyššie náklady vzhľadom na potrebu zakúpenia hardvérového vybavenia potrebného pri pasportizácií. Pasportizácia by mala začať pilotným programom, keď sa na vybranej vzorke otestuje pasportizačný tím a jeho výstupy.

Reforma plurality a dôveryhodnosti médií

Reforma plurality a dôveryhodnosti médií

Zhrnutie

Oblasť verejnej politiky: efektívna verejná správa, mediálna politika

Cieľom reformy je vyrovnať trhové podmienky pre všetkých poskytovateľov mediálnych služieb zavedením koregulačného mechanizmu, čím by sa podporila súťaž a kvalita poskytovaných mediálnych služieb. Integrovať a sprístupniť informačný systém registrov v médiách a v audiovízii.

Reformy a investície:

Reforma 1: Zavedenie koregulačného mechanizmu

- 1.1 Schválenie relevantných legislatívnych úprav
- 1.2 Príprava a implementácia samoregulačných kódexov správania
- 1.3 Príprava a implementácia štátnej regulácie

Reforma 2: Integrácia registrov pre médiá a audiovíziu

- 2.1 Schválenie relevantných legislatívnych úprav
- 2.2 Príprava a implementácia integrovaného informačného systému registrov v médiách a audiovízii

Investícia 1: Zavedenie koregulačného mechanizmu

1. Zavedenie IT systému na automatickú kontrolu dodržiavania kódexov

Investícia 2: Integrácia registrov pre médiá a audiovíziu

2. Zavedenie integrovaného IT systému pre registre v médiách, audiovízii a autorských práv

Odhadované náklady: **3 mil. eur**

Hlavné výzvy a ciele

a) Hlavné výzvy

Pluralita, dôveryhodnosť a kvalita slovenských médií je v súčasnosti ohrozovaná vplyvom množiacich sa dezinformácií a konšpirácií. Podľa prieskumu Hlasy strednej a východnej Európy platí, že až 56 % respondentov zo Slovenska je náchylných veriť tvrdeniam, ktoré v sebe zahŕňajú konšpiráciu či nepravdu.¹⁵ Z 10 krajín strednej a východnej Európy, ktoré sa prieskumu zúčastnili, malo najhoršie výsledky Slovensko. Vo vybraných krajinách verilo pritom v konšpirácie v priemere iba 33 % respondentov, pričom druhé a tretie od konca skončilo Bulharsko (48 %), Rumunsko (39 %) a najlepšie v regióne skončila Litva (17 %). Centrum pre pluralitu a slobodu médií pri Európskom univerzitnom inštitúte vo Florencii kvantifikovalo riziko ohrozenia mediálneho pluralizmu na slovenskom trhu na 72 %, čo predstavuje vysoké riziko ohrozenia.¹⁶ Argumentmi v prospech takéhoto hodnotenia sú vysoká miera majetkovej koncentrácie vlastníkov médií a zároveň nízka transparentnosť vo vlastníckych vzťahoch.

Tieto problémy si v súčasnosti všimajú slovenskí, ako aj európski tvorcovia politik a prebieha diskusia o možných riešeniach. Na Slovensku bol vypracovaný prvý rámcový dokument boja proti dezinformáciám pod názvom Koordinovaný mechanizmus odolnosti Slovenskej republiky voči informačným operáciám. Silnou stránkou dokumentu je pomenovanie problému a návrh riešení na centrálnej úrovni riadenia štátu, chýbajú však konkrétne nástroje na úrovni mediálnej politiky, s ktorými prichádza reforma plurality a dôveryhodnosti médií. Koordinovaný mechanizmus má rovnaké ciele ako reforma plurality a dôveryhodnosti médií. Rozdiel je v tom, že predkladaná reforma médií je preventívna a snaží sa rovnaký problém riešiť zdola, zatiaľ čo koordinovaný mechanizmus je reaktívny a snaží sa problém vyriešiť zhora. Vplyvom dezinformácií na mediálny trh sa venuje aj Združenie európskych regulátorov pre audiovizuálne služby (ERGA), ktorého členom je aj slovenská Rada pre vysielanie a retransmisiu a ktorá v ERGA predsedá príslušnej podskupine.¹⁷ Táto reforma by bola preto komplementárna k centrálnym snahám vlády SR.

Jedným z problémov, ktorý môže danú situáciu vysvetľovať, je nevyvážené trhové prostredie pre jednotlivých poskytovateľov mediálnych služieb. Mediálne prostredie je totiž tvorené z množstva rozdielnych aktérov (printové médiá, auditívne médiá, audiovizuálne médiá, digitálne médiá), ktoré vykazujú rozdielnu kvalitu profesionálnych štandardov (spektrum tradičných médií a takzvaných alternatívnych, resp. dezinformačných médií). V súčasnosti najmä v oblasti tlačových médií a médií poskytujúcich svoje služby digitálne (napr. cez sociálne siete alebo platformy na zdieľanie videí) neexistujú efektívne nástroje na zabezpečenie kvality obsahu. Nič nebráni tomu, aby vznikol poskytovateľ mediálnych služieb, ktorý nedosahuje základné profesionálne štandardy platiace u iných poskytovateľov mediálnych služieb súťažiacich na mediálnom trhu.

¹⁵ Celkové výsledky prieskumu, ktorý sa zaoberal viacerými aspektmi vnímania demokracie a vládnutia dostupné na: https://www.globsec.org/wp-content/uploads/2020/09/Voices-of-Central-and-Eastern-Europe_Slovensko.pdf.

¹⁶ Štúdia, ktorá hodnotí slovenskú mediálnu scénu aj v iných aspektoch je dostupná na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/sk_rol_country_chapter_sk.pdf.

¹⁷ Viac k výsledkom subskupiny ERGA ku mediálnej pluralite a dezinformáciám dostupné na: https://erga-online.eu/wp-content/uploads/2020/05/ERGA-2020_SG-2-ToR_Adopted_4-05-2020.pdf.

Pôsobenie trhového mechanizmu nedokáže v súčasnosti automaticky garantovať zdravý mediálny trh bez výrazného množstva poskytovateľov, ktorí obchodujú s dezinformáciami a tzv. fake news.¹⁸ Dochádza k zlyhávaniu trhového mechanizmu, pričom tradičné médiá, ktoré akceptujú vyššie profesijné štandardy, musia vynakladať viac času a finančných prostriedkov na jeden mediálny výstup než konkurencia v dezinformačných médiách, čím sú v konkurenčnom boji znevýhodňované.

Debata o kvalite obsahu poskytovateľov mediálnych služieb je hodnotovo sporná, keďže dochádza k stretu medzi slobodou prejavu a očakávaním prístupu k pravdivým a neskresleným informáciám. Tradičným spôsobom na vyriešenie stretu týchto dvoch hodnôt je štátna regulácia. Táto regulácia očakávania verejnosti rámcuje minimálnou mierou profesijných štandardov, ktoré musí každý poskytovateľ mediálnych služieb spĺňať. Tento tradičný nástroj má však nedostatky v tom, že profesijné štandardy sa môžu, aj z objektívnych príčin, v čase vyvíjať. Zároveň tradičným nástrojom štátnej regulácie riskujeme neopodstatnené zásahy do profesijných štandardov z dôvodu získania výhod v politickom boji. Napokon, nevýhodou tohto nástroja je aj jeho prevažne represívny charakter, keď štát určuje minimálnu úroveň profesijných štandardov a sankcionuje tých poskytovateľov, ktorí dané štandardy nespĺňajú.¹⁹ V súčasnosti je na Slovensku miera hĺbky a prísnosti štátnej regulácie rozdielna v rozličných typoch médií (printové médiá, rozhlasové médiá, audiovizuálne médiá a digitálne médiá).

Smernica EÚ o audiovizuálnych mediálnych službách zaväzuje členské štáty prijať systém koregulácie a podpory samoregulácie do vnútroštátnych právnych predpisov.²⁰ Systém koregulácie a podpory samoregulácie je alternatívny nástroj voči tradičnému nástroju štátnej regulácie. Systém koregulácie predpokladá možnosť pre poskytovateľov mediálnych služieb si ustanoviť vlastné profesijné štandardy, resp. kódexy správania sa, teda predvída možnosť samoregulácie. Štát v koregulačnom modeli vynucovania štandardov zabezpečí iba legislatívny rámec minimálnych kritérií kvality kódexov správania, ale konkrétne znenie ponechá na aktérov mediálneho trhu. Štát si však aj tu ponecháva právo na akútnu štátnu reguláciu, avšak iba v tých oblastiach mediálneho trhu, v ktorých neexistujú uznané profesijné štandardy.

Ďalšou výzvou mediálnej reformy je existencia viacerých registrov v oblasti médií a audiovizie, ktoré vedú rozličné subjekty. Registre nie sú integrované a nie sú poskytované v dostatočne užívateľskej kvalite (napríklad zoznam periodickej tlače, evidencia audiovizuálnych diel, register nezávislých producentov, register osôb pôsobiacich v audiovizii, zoznam držiteľov licencií a pod.). **Zároveň niektoré registre úplne absentujú – chýba potrebný register nositeľov autorských práv k slovenským audiovizuálnym dielam, register konečných užívateľov výhod v oblasti médií.** Informačný systém, ktorý by integroval všetky relevantné registre pre médiá a audioviziu by sprehľadnil situáciu v tomto sektore, zvýšil by celkovú transparentnosť a informovanosť verejnosti.

18 Z dlhodobého hľadiska by skvalitnenie školstva a všeobecné zvýšenie úrovne ľudského kapitálu mohlo viesť k ozdraveniu mediálneho trhu, keďže konzumenti mediálnych výstupov by boli skrz svoje kvalitné vzdelanie imúnni voči dezinformáciám a prestali by na mediálnom trhu pôsobiacich aktérov bez deontologických štandardov financovať. Z krátkodobého hľadiska to však nepredstavuje schodné riešenie, keďže skvalitnenie ľudského kapitálu, napr. cez reformu školstva, je dlhodobý proces, pričom pôsobenie dezinformačných médií dokáže deformovať mediálny trh a tým aj fungovanie demokratických inštitúcií omnoho rýchlejšie. Dezinformácie dokážu zničiť demokraciu rýchlejšie, ako demokracia dokáže opraviť nekvalitné školstvo.

19 Na rozdiel od preventívneho modelu, keď si samotní poskytovatelia mediálnych služieb stanovujú profesijné štandardy, o ktorých sa možno domnievať, že budú pre aktérov prijateľnejšie, keďže nie sú legislatívne vnútené zhora.

20 Smernica o audiovizuálnych službách je dostupná na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A02010L0013-20181218&qid=1605182891029>.

b) Ciele

Cieľom reformy plurality a dôveryhodnosti médií je vyrovnať trhové podmienky pre všetkých poskytovateľov mediálnych služieb zavedením koregulačného mechanizmu, čím by sa podporila súťaž a kvalita poskytovaných mediálnych služieb. Informačný systém integrujúci registre v oblasti médií a audiovizie by zvýšil transparentnosť a informovanosť jednotlivých aktérov aj širšej verejnosti.

Cieľ reformy plurality a dôveryhodnosti médií je komplementárny k národnému cieľu zvyšovania efektivity verejnej správy a zároveň komplementárny k všeobecnému cieľu plánu obnovy posilnenia ekonomickej a sociálnej odolnosti Európskej únie. Kvalita mediálneho priestoru a prítomnosť dezinformácií sa totižto počas pandémie COVID-19 ukázali byť kľúčovými prekážkami pri presadzovaní efektívnych nástrojov na boj s pandemiou. Verejnosť, ktorá konzumuje dezinformácie, bude akceptovať dočasné opatrenia napríklad obmedzujúce slobodu pohybu v menšej miere, ako je nevyhnutné či optimálne, čo následne znižuje ekonomickú a sociálnu odolnosť spoločnosti voči pandemickým šokom.

Investičná akcia potrebná na realizáciu reformy plurality a dôveryhodnosti médií je zároveň v súlade s hlavnou iniciatívou „modernizujme“, ktorú identifikovala Európska komisia v rámci ročnej stratégie udržateľného rastu na rok 2021. Cieľom reformy i iniciatívy modernizujme (modernise) je zvýšiť mieru digitálnych verejných služieb, čím zároveň komponent podporí aj prioritu digitálnej ekonomiky.

Deskripcia reforiem a investícií komponentu

Reforma 1: Zavedenie koregulačného mechanizmu

1.1. Schválenie relevantných legislatívnych úprav

Na zavedenie koregulačného mechanizmu je potrebné novelizovať viacero právnych predpisov (zákon o audiovizii, zákon o vysielaní a retransmisií, resp. zákon o digitálnom vysielaní a tlačový zákon). Legislatívne úpravy budú smerovať k tomu, aby bola v mediálnej oblasti umožnená samoregulácia. Samoregulácia vyžaduje, aby si aktéri mediálneho trhu vytvorili kódexy správania, ktoré budú:

- všeobecne prijateľné pre hlavné zainteresované strany,
- jasné s jednoznačne stanovenými cieľmi,
- zavádzať systém pravidelného, transparentného a nezávislého monitorovania a hodnotenia dosahovania požadovaných cieľov,
- presadzovať napĺňovanie štandardov aj cez účelné a primerané sankcie.

1.2 Príprava a implementácia samoregulačných kódexov správania

Konkrétne znenie jednotlivých kódexov správania sa by bolo na zodpovednosti zoskupení poskytovateľov mediálnych služieb alebo ich samoregulačných orgánov. Na Slovensku to môžu byť napríklad Tlačovo-digitálna rada, Rada pre reklamu, resp. novovzniknuté samoregulačné orgány. Štát by však legislatívne určil nevyhnutný obsah, ktorý by mal byť v kódexoch správania sa riešený. Oblasti, ku ktorým by sa mohli kódexy správania sa vyjadrovať, sú napríklad:

- Štandardy objektívnosti a pravdivosti mediálneho obsahu;
- Štandardy transparentných vlastníckych pomerov poskytovateľov mediálnych služieb;
- Štandardy etickosti obsahu reklamných oznamov a mediálnej komerčnej komunikácie;
- Štandardy etickosti sponzoringu a umiestňovania produktov;
- Štandardy ochrany maloletých a informovania rodičov o nevhodnom obsahu;
- Štandardy prístupňovania služieb osobám so zdravotným postihnutím.

1.3 Príprava a implementácia štátnej regulácie

Ak by v nejakom segmente mediálneho trhu nevznikla patričná samoregulácia, štát by si ponechal právo ustanoviť rámce správania sa, ktoré by boli záväzné pre tie segmenty trhu, kde neexistujú vlastné samoregulačné kódexy správania sa, resp. kde zlyháva ich dodržiavanie a kontrola.

Reforma 2: Integrácia registrov pre médiá audiovizíu

2.1 Schválenie relevantných legislatívnych úprav

Pre zavedenie integrovaného systému registrov v oblasti médií a audiovizíe bude potrebné zrealizovať príslušné legislatívne zmeny, ktoré upravujú vedenie jednotlivých registrov. Potrebné bude vytvorenie právneho základu pre registre, ktoré sa aktuálne nevedú (napr. register konečných užívateľov výhod v oblasti médií, register autorských práv).

2.2 Príprava a implementácia integrovaného informačného systému registrov v médiách a audiovizíi

Integrovaný systém registrov by mal v užívateľskej podobe zahŕňať už existujúce registre, pričom by mal obsahovať aj registre, ktoré aktuálne absentujú. Integrovaný systém by mal obsahovať minimálne tieto registre:

- register konečných užívateľov výhod v oblasti médií,
- register periodickej tlače a jej vydavateľov,
- register tlačových agentúr,
- register audiovizuálnych mediálnych služieb a ich poskytovateľov,
- register programových služieb a ich vysielateľov,
- register nositeľov autorských práv k slovenským audiovizuálnym dielam,
- register audiovizuálnych diel,
- register osôb pôsobiacich v audiovizíi,
- register nezávislých producentov.

Investícia 1: Zavedenie koregulačného mechanizmu

1. Zavedenie IT systému na automatickú kontrolu dodržiavania kódexov

Pre zefektívnenie kontroly niektorých štandardov je potrebné využiť informačné technológie. Príkladom dobrej praxe je holandský systém Kijkwijzer²¹, ktorý automatizovane priradzuje hodnotenia vhodnosti mediálneho obsahu pre maloletých. Systém priradzuje vekové odporúčania na základe metadát o filmoch, seriáloch a hrách. Tento systém využíva aj klasifikačná organizácia Paneurópske

21 Systém, ktorý prevádzkuje Holandský inštitút pre klasifikáciu audiovizuálnych médií (NICAM), dostupný na: <http://www.kijkwijzer.nl/index.php?id=31>

informácie o hrách (PEGI)²² a od roku 2020 sa využíva aj v Belgicku.²³ Reforma počíta s realizovaním reformy tak, že štát licencuje (zakúpi) tento systém a poskytne na využitie poskytovateľom mediálnych služieb. Implementácia klasifikácie mediálneho obsahu by tak mohla byť efektívna a jednotná naprieč rôznymi distribútormi audiovizuálneho obsahu.

Investícia 2: Integrácia registrov pre médiá a audiovizu

2. Zavedenie integrovaného IT systému pre registre v médiách, audiovizii a autorských práv

Integrovaný informačný systém zjednotí existujúce registre v oblasti médií a audiovizie, súčasne sa zavedú nové registre, ktoré doplnia informácie v tejto oblasti. Nový informačný systém zvýši prehľadnosť informácií o miere oligopolizácie mediálneho trhu, prínosom bude aj transparentnejšie prostredie pri správe práv a distribúcii odmien nositeľom autorských práv v oblasti audiovizuálneho priemyslu. Systém prinesie aj možnosť analytického spracovania, zvýši sa presnosť informácií.

Tabuľka 1 Zelená a digitálna dimenzia komponentu

Názov	Zelené ciele				Digitálne ciele	Prechodné výzvy	
	Klimatické označenie	Environmentálne označenie	Oblasť intervencie	DNSH		Zelené	Digitálne
Reforma 1.1: Schválenie relevantných legislatívnych úprav	0 %	0 %		Áno	0 %		
Reforma 1.2: Príprava a implementácia samoregulačných kódexov správania	0 %	0 %		Áno	0 %		
Reforma 1.3: Príprava a implementácia štátnej regulácie	0 %	0 %		Áno	0 %		
Reforma 2.1: Schválenie relevantných legislatívnych úprav	0 %	0 %		Áno	0 %		
Reforma 2.2: Príprava a implementácia integrovaného informačného systému registrov v médiách a audiovizii	0 %	0 %		Áno	100 %		
Investícia 1: Zavedenie IT systému na automatickú kontrolu dodržiavania kódexov	0 %	0 %		Áno	100 %		
Investícia 2: Zavedenie integrovaného IT systému pre registre v médiách, audiovizii a autorských práv	0 %	0 %		Áno	100 %		

22 Základné informácie dostupné na: <https://pegi.info/page/how-we-rate-games>.

23 Informácia dostupná na: <https://www.belgianentertainment.be/en/bea-news-blog/2019/12/10/new-rating-system-for-films-kijkwijzer-cinecheck-guides-you-through-the-films-in-belgian-cinemas-in-belgium>.

Mílniky, merateľné ukazovatele a načasovanie reforiem a investícií

Detailné reformné kroky sú vypracované v samostatnom dokumente.

Financie a náklady

Odhad celkových nákladov je vypracovaný v samostatnom dokumente.

Odhadované náklady na zavedenie IT systému na automatickú kontrolu dodržiavania kódexov (najmä na kontrolu dodržiavania vhodnosti audiovizuálneho obsahu pre maloletých) a IT systému pre integráciu registrov v médiách a audiovizii sú v hodnote spolu 3 mil. eur. Náklady vychádzajú z predbežných konzultácií o cene za nákup IT systému vrátane počiatočnej kalibrácie systému metadát. Odhad ďalej vychádza z realizácie príbuzných riešení.

